

SUSKUNLUĞUN SİYASETİ: HAYAT KADINLARINA VE FUHŞA DAİR SESSİZLİĞİN FEMİNİST BİR ANALİZİ

Aslı Zengin

Devletin iktidarını anlamak aynı zamanda iktidarın sessizleştirdiği alanlara bakmayı beraberinde getiriyor. Bu yazı, devletin fuhuşla kurduğu ilişkiye odaklanarak, sessizleştirme üzerinden kendisine nasıl bir cinsel iktidar alanı kurduğunun analizini yapmaya çalışıyor. Devlet, vesikalı ve vesikasız olarak çalışan hayat kadınlarına dair oluşturduğu yasal düzenlemelerle kadınları sadece toplumsal yaşamın kıyılarına itmekle kalmıyor, aynı zamanda kadınların yaşadıkları deneyimi dillendirmelerini engelleyen uygulamaları da faaliyete geçiriyor. Özellikle vesikalı olarak çalışan kadınların yaşamlarında bu düzenlemeler uç noktalara vararak, bu yaşamları yalnızca devlet aktörlerinin ve devletin izin verdiği kişilerin girebileceği ve üzerine söz üretebileceği mahrem bir alana dönüştürüyor. Sonuç olarak bu yazı, sadece kadınların sessizleştirilme hikâyesine değil, fuhşa aynı zamanda devletin kendisinin de sustuğu ve fuhuş hakkındaki bilgiyi sırra dönüştürdüğü bir alan olarak yaklaşarak devletin kendi iktidarı için nasıl mahrem bir alan kurduğunu analiz ediyor.

Temmuz 2007 genel seçimleri Türkiye tarihinde bir ilke tanıklık etti. İki emekli seks işçisi kadın, Ayşe Tükrükçü ve Saliha Ermez, İstanbul'dan bağımsız aday olduklarını açıkladılar. Aldıkları oy sayısı onları Meclis'e taşıyamamış olsa da, seçim sürecinde ürettikleri söz ve eylemler, o ana kadar suskun kalmış ve susturulmuş bir yaşamı dile döktü. Bütün seçim kampanyaları boyunca, devletin onlardan bedenlerini nasıl çaldığını, uğradıkları şiddeti ve susturulma deneyimlerini anlattılar.

Yıllardır Ayşe Tükrükçü ve Saliha Ermez'le dile gelen suskunluğu perçinleyen sesler ve görüntülerle kulaklarımız, gözlerimiz doluyor. Hayat kadınları, popüler medyanın ya polis baskını haberlerinde ya da namustan dem vuran ahlaksızlık hikâyelerinde başrolü oynuyorlar. Sadece popüler medya değil, birtakım STK çalışmaları da seks işçileriyle kurdukları ilişkiyi, AIDS/HIV önleme pratiklerinin ötesine taşıyamıyor. Dolayısıyla projeler üzerinden üretilen ve seks işçilerini hastalık ya da virüs taşıyıcısı olarak işaretleyen söylemlerin sessizleştirdiği hayat hikâyeleri dert edilmiyor. Bu sessizleştirmeye bir katkı da feminist örgütlerin politik ajandalarının bağrından kopuyor. Feminist örgütlerin çoğu hâlâ fuhşa ve hayat kadınlarına dair sessizliğini koruyor. Her ne kadar 2007'deki seçim süreci, birçok feminist kadın örgütünü Ayşe

Tükrükçü ve Saliha Ermez’le dayanışmaya götürmüş olsa da sonrasında yeniden vuku bulan sessizlik, fuhşa ve hayat kadınlarının deneyimlerine dair olası tartışmaların üzerini örten bir perde halini aldı. Neticede çoklu bir sessizliğin içersinde hayat kadınlarının dertleri, talepleri ve yaşamları yine unutuldu, susturuldu.

Peki, en başından beri hayat kadınlarının kendi hayatlarının sözcüsü olmalarını ve sözlerinin duyulmasını engelleyen bu sessizlik örgütlenmesini nasıl anlamak gerekiyor? Bu sessizlik hangi koşullarda üretiliyor ve bu koşulları oluşturan iktidar ilişkilerine nasıl bakmak gerekiyor? Bu yazıda, bu suskunluk ve susturmayı cinsellik üzerinden kurulmuş bir iktidar alanı olarak ele alıp bu iktidar alanı içersindeki başat aktörlerden en önemlisinin devlet olduğunu öne süreceğim. Devleti başat aktör olarak görmemin nedeni, vesikalı ve vesikasız çalışan hayat kadınlarına dair devlet destekli üretilen söylemlerin analizinde açıklıkla ortaya çıkacak. Analizlerin kaynağı ise yüksek lisans tez çalışmam için alan araştırması yaparken karşılaştığım suskunluk ve susturma deneyimlerinin hikâyelerine dayanıyor.¹

“İmzasız konuşmam”

Hayat kadınlarıyla ilgili bir çalışma yürütmeye karar verdiğimde, kafamda çok net sorular yoktu. Etnografik bir alan araştırmasının yöntemine dair dersimi çoktan öğrenmişim: Alan deneyiminin kendisi beni zaten sormam gereken sorulara götürecekti. Fakat bu sorulara ulaşmak için öncelikle hayat kadınlarını dinlemek, onlarla konuşmak istiyordum. Fakat bu beklediğim kadar kolay olmadı. Bu zorlu araştırma sürecine dair hikâyeleri kaleme dökmeden önce Türkiye’deki fuhşun profiline ve işleyişine dair genel bir çerçeve çizmek, sanırım okuyucu için yardımcı olacaktır.

Bilindiği üzere Türkiye’de fuhşun kayıtlı ve kayıtsız olmak üzere iki alanı var. Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabii Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü bu iki ayrı fuhuş alanının işleyişini düzenlemek ve fuhşu kontrol etmek için 1961 yılında devlet tarafından hazırlanmış bir tüzük. Bu tüzük kapsamında oluşturulmuş, kayıtlı ve kayıtsız çalışan seks işçileriyle ilgili yasa ve düzenlemelerin takibi ve uygulamasından sorumlu bir komisyon bulunuyor: Fuhuşla Mücadele Komisyonu (FMK). Komisyonun görevleri arasında vesikalı olarak çalışacak kadınların kaydı ve kayda uygun olup olmadıkları, onların gözetimi, sağlık kontrollerinin sağlanması, kayıtsız çalışan seks işçilerinin takibi ve yakalanması, fuhşun mekânsal düzenlemesi yer alıyor. Komisyonu oluşturan üyeler arasında sağlık ve sosyal yardım müdürü veya görevlendirdiği bir yardımcısı, en yetkili polis amiri veya görevlendireceği bir

yetkili, ahlak masasında görevli bir memur, Deri ve Tenasül Hastalıkları Hastanesi başhekimisi, vesikasız çalışanların kontrolünü yapan hekim ve İl Sosyal Hizmet Merkezi'nden bir sosyal hizmet memuru bulunuyor. Komisyonun görev kapsamı ve içerdiği kurumsal aktörler düşünüldüğünde, seks işçilerinin gündelik hayatına devletin ne denli nüfuz ettiğini ve şekil verdiğini tahmin etmek zor olmuyor.

Keza bu müdahaleler kadınların kayıtlı çalışma başvuruları sırasında -hatta öncesinde- başlıyor. Kadınlar, FMK'nin yapacağı araştırmaya ve vereceği karara göre vesika alıp kayıtlı olarak çalışmaya başlayabiliyorlar. FMK'nin tüzük kapsamında vesika alabilmek için şart koştuğu maddeler arasında, kadınların 21 yaşını doldurmuş olmaları, evli olmamaları ve yabancı tabiiyetinde bulunmamaları yer alıyor. Tüm bunlara ilaveten, vesika almaya uygun bulunan kadınların, kayıtlı çalışma başvurusundan önce fuhuş yaptıklarının kanıtlanması gerekiyor. Kanıtlama işlemi, ahlak polisinin ilgili kadınlar hakkında gizli ve etraflıca yürüttüğü inceleme sonucunda elde edilen delillere dayanıyor. Kadınların fuhuşla münasebetini tespit eden deliller FMK'ye sunuluyor ve nihai vesika çıkarma kararını FMK veriyor.

Vesika, kayıtlı çalışan kadınları sadece genelevlere yerleştiren bir araç değil, aynı zamanda onları bir sürü yasal düzenlemeye tabi kılan bir mekanizma. Kadınlar bir kere geneleve yerleştikten sonra gündelik hayatlarının neredeyse her ayrıntısının kontrol edildiği ve birçok kişisel özgürlüğün kısıtlandığı bir alana adım atmış oluyorlar. Örnek vermek gerekirse, büyükşehirler (İstanbul, Ankara ve İzmir) dışındaki şehirlerde seks işçisi olarak çalışan kayıtlı kadınlar genelevde ikamet etmek zorundalar; kendilerine ait özel bir evde yaşama hakları yok. Büyükşehirlerde çalışan kadınlar ise kendi evlerinde yaşama hakkına sahipler; fakat evleri kayıt dışı fuhuş önlemek için sürekli kontrol ve gözlem altında tutuluyor. Diğer bir deyişle kadınların daha fazla para kazanmak için kendi evlerinde kayıtsız fuhuş yaptıkları şüphesi bayağı güçlü olduğundan, polis bu kadınların evlerine ani baskınlar düzenleyebiliyor. Eğer evlerinde erkek bir misafire rastlanırsa, herhangi bir arkadaş, akraba vs. fark etmiyor, kadınlar ahlak masasına götürülerek kayıtsız fuhuş yapmaktan haklarında işlem başlatılabiliyor. Bu durumun ceza ödemek ya da gözaltında bulundurulmak gibi yaptırımları var.

Kısıtlanan özgürlüklere başka bir örnek olarak kadınların şehirlerarası seyahatlerine konan yasakları verebiliriz. Çalıştıkları şehirde olmaları ya da seyahat edeceklerse bile, bunun ahlak masasından alınacak bir izne bağlı olması gerekiyor.² Fakat vesika sadece bu kısıtlamalara izin vermekle kalmıyor, kadınları aynı zamanda genelev ve hastane arasında sürdürülen bir yaşama zorluyor. Kadınlar haftada iki kere sağlık kontrolünden geçmek ve üç ayda bir de kan testi

yaptırmak zorundalar. Bu kontrollerin saatleri ve günleri belirli bir programa bağlı. Herhangi bir gün hastaneye gelmeyen ya da kan testini yaptırmamış kadına kaçak muamelesi yapılıyor ve bu durum, kaydına işleniyor. Sonrasında da polis tarafından alınarak hastaneye kontrol için getiriliyor. Bu ziyaretler sırasında yapılan teftişlerin sonucu, kadınların vesikalarına işleniyor ve herhangi bir hastalık teşhis edildiğinde, kadın tedavi altına alınıp iyileşene kadar karnesine el konuluyor.³

Kısaca özetlemek gerekirse kayıtlı çalışan hayat kadınları çok sıkı bir şekilde denetlenen yaşam sürüyorlar ve bu yaşam, devletin tayin etmiş olduğu belli yerlere hapsedilmiş durumda. Ben de bu durumun farkında davranarak vesikasız çalışan kadınlardansa, vesikalı çalışan kadınlarla iletişime geçmenin daha kolay olacağını düşünmüştüm. Ne de olsa vesikasız çalışanlara göre yerleri, izleri belliydi ve tek yapmam gereken onlarla görüşme ayarlamaktı. Fakat geneleve bir kadın olduğum için giremeyeceğimi öğrenmem uzun sürmedi. Devletin fuhşa dair yaptığı yasal düzenlemelerde, eğer vesikalı olarak çalışan bir hayat kadını veya devlet tarafından genelev temizliğinde çalışmak üzere görevlendirilen bir kadın değilsem, genelevlere girişimin yasak olduğu yazıyordu. Dolayısıyla geneleve erişim benim için imkânsızdı.

Bunun üzerine hastane ziyaretlerine yoğunlaşmaya karar verdim. İstanbul'da vesikalı çalışan hayat kadınlarının zorunlu sağlık kontrollerini yaptırdıkları hastane Cankurtaran'da bulunan Tenasül ve Deri Hastalıkları Hastanesi. Kadınlar buraya pazartesi-çarşamba ve salı-perşembe olmak üzere iki ayrı grup halinde geliyorlar. Bu hastanede sadece kayıtlı çalışan kadınlar değil, kayıtsız çalışan kadınlar da sağlık kontrollerine tabi. Polis, yaptığı baskınlar sırasında kayıtsız çalışan kadınları ilk önce hastaneye, daha sonra da karakola götürüyor. Dolayısıyla hem kayıtlı hem de kayıtsız çalışan kadınları, aynı yerde görebilme imkânı doğuyor; çünkü kadınlar, muayene olduktan sonra testlerin sonuçları belli olana kadar hastanede bekliyorlar.

Ben de bu bekleme sürecini kadınlara ulaşmanın bir fırsatı olarak düşünüp hastaneyi ziyaret etmeye karar verdim. Bunun için ilk önce başhekimle konuşmam gerekiyordu. Başhekime ziyaret amacımı anlattığımda bunu çok olumlu karşıladı. Hatta kendisi kadınlarla ilgili çalışma yapan hiçbir kadın kurum veya kuruluşunun, genelevde çalışan kadınları ziyaret etmediğini, bu kurum ve kuruluşların onların dertlerinden bihaber olduğunu ve böyle bir araştırma için hastane ziyaretlerime çok sıcak baktığını anlattı. Bir dahaki görüşmemizde kendisiyle mülakat yapabilmek için izin bile almıştım. Fakat hayat kadınlarıyla görüşmek için gittiğim bir sonraki ziyaretimde aynı olumlu tavırla karşılaşamadım. Bu sefer, tam tersi bir üslupla, kadınlarla görüşmeme izin veremeyeceğini söyledi. Her ne kadar kendisinden bir şey talep etmeyeceğimi,

sadece kadınlar muayene sonuçlarını beklerlerken, hastanenin bahçesinde ya da kafeteryasında bulunmak istediğimi anlatmaya çalışsam da isteğimi olumsuz karşıladı. Kendisine daha önceden kararlaştırdığımız mülakatı hatırlattığımda ise benimle sadece cinsel yolla bulaşan hastalıklar hakkında konuşabileceğini, eğer başka sorum varsa bunları kendisine faks çekmem gerektiğini ve böylece hangi soruları kendi inisiyatifini kullanarak cevaplandırabileceğini görmek istediğini söyledi. Sonra da hastalık dışındaki tüm sorularımı cevaplamak için İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü'nden seks işçileriyle ilgili araştırma yapabileceğime dair imzalı bir izin kâğıdı almamın gerekli olduğunu ekledi.

Fuhuşla alakalı bir araştırma yapabilmek ya da hayat kadınlarıyla konuşabilmek için almam gereken devlet imzalı kâğıtlara referanslar sadece bu bahsettiğim görüşmeyle kalmadı. Başhekimle görüşme çabamın sonrasında hastanede vesikasız çalışan seks işçilerinin kontrollerinden sorumlu başka bir hekimle daha görüşmeye çalıştım.⁴ Fakat sonuç pek değişmedi; o da kendisiyle konuşabilmem için imzalı kâğıt getirmemi istedi.

Tüm bu sessizlikle karşılaşmalar sonucunda, konuşul(a)mayana ulaşma yolunun devletin imzasından geçtiğini anladım. Devletin imzasının işaret ettiği çok önemli bir alan var: Bu imza sayesinde sadece hayat kadınlarına dair üretilen kurumsal bilgi değil, aynı zamanda kadınlarla birebir görüşme sonucunda öğrenilen bilgi de devletin malı olarak görülüyor. Devlet, kendi aktörlerini imzasının hükmüyle sessizleştiriyor ve imzanın kime ait olduğunu, kimin konuşup kimin konuşamayacağını belirleyerek, kurumsal hiyerarşiyi sürekli kılan ve yeniden üreten bir araca dönüştürüyor. Diğer taraftan da fuhşun sessizliğin hüküm sürdüğü bir alan olarak kurulması, hayat kadınlarını hem devletin özel mülkiyetine dönüştürüyor, hem de devletle kadınlar arasında ketumluk üzerinden inşa edilen mahrem bir ilişki yaratıyor.

Başka şekilde açıklayacak olursak, devlet tarafından üretilen gizliliğin bazı öznellikleri aynı anda hem mahrem hem de politik öznelliklere dönüştürdüğünü düşünebiliriz. Devlet belli özneleri ve bu özneler hakkındaki bilgiyi mahrem olarak işaretleyerek kendisi için stratejik bir iktidar alanı kuruyor. Bu mahrem alanın kendisi özel ve kamusal olan arasında tahayyül edilen çizgiye dayanıyor. Aslında bu sınırların çizilme biçimleri belirli bir tarihsellik içersinde şekillenmiş siyasi kaygı ve koşullara ışık tutarken, aynı zamanda da toplumun belli bir şekilde örgütlenmesine hizmet ediyor.

Nikhet Sirman bir makalesinde, Batı'nın kamusalıyla Türkiye'nin kamusalı arasındaki zıtlığa değiniyor: Batı'da kamusal dediğimiz şey halkın azami derecede katılımından oluşan ve siyasi konular hakkında özgür bir tartışma ortamını öngören bir anlama sahipken, Türkiye için

kamusal, ne kadar “modern” olduğumuzun sergilendiği bir alan olarak kuruluyor. Dolayısıyla kamusalda vatandaşın gündelik pratikleri devlet destekli modern davranış biçimlerine göre sıkıca düzenlenip denetleniyor. Buradan doğru bakarsak, Türkiye’deki kamusal bir “endişe alanı” olarak anlamak mümkün (Nükhet Sirman, “Türkiye’nin Kamusunda Endişe” 19-21). Çünkü kamusalın olabildiğince “modern” temsil edilmesi, bağrında bir sürü mücadeleyi taşıyor. Bu mücadelelerin en önemlisi, “modernlik” sergileyişine tehdit oluşturan belirli öznelliklerin ve bedenlerin kamusalın dışına itilmesi olarak düşünülebilir.

Kamusaldan dışlanan, özel alana yerleştiriliyor ve böylece mahremin bir parçası haline getiriliyor. Ensest, aile içi şiddet ya da tecavüz gibi konuların özel alana ait olduğu düşünülerek kamusalda sessiz kılınması, buna örnek oluşturabilir. Başka bir deyişle, bu mevzuların kamusala girebilmek için aşırı derecede kişisel ve mahrem olduklarına inanılıyor. Diğer bir yandan da devlet bazı gruplar hakkındaki bilgiyi gizli ve özele dönüştürerek, kendisi için mahrem bir alan oluşturuyor. Bu grupların özelliği devlet destekli modern sergileyişi bozmalarında yatıyor. Bunun da ötesinde, devletin bu mahremi kurarkenki gayesi, aslında toplumun belli bir biçimde örgütlenmesine ve düzenlenmesine hizmet ediyor. Devlet, sürekli sessizlik üreterek kendi mahremini toplumun gözünden uzak tutuyor ve kendi sırlarını yaratıyor. Böylece devlet kendi mahrem konularının kamusalda dolaşmasına engel olarak mahremiyetler üretiliyor, bunlar üzerinden de kendi iktidarını pekiştiriyor.

Devletin gizleri arasında, fuhşun en mahrem alanlardan biri olduğu düşünülebilir; çünkü hayat kadınlarının hem görünmez kılınmaya çalışıldığını, hem de birtakım kurumsal düzenlemeler yoluyla sessizleştirildiğini düşünürsek, bu konuda ikna olmak çok zor olmayacaktır.⁵ Hayat kadınlarının görünmezliği ve sessizliği aslında birbirini besleyerek devletin mahrem alanının inşasına katkıda bulunuyor.

Bu mahrem alana girebilmek için, bu alanla ilişkisi bulunan kurumsal kişiler arasındaki hiyerarşi düzenine göre davranmak çok önemli. Yani daha yüksek düzeydeki insanların imzası daha alçak mercideki kişilerin dillerini çözebilir. Tam da bu düşünceden hareketle, ben de yüksek mercideki kurumsal aktörlerle ilişkiye geçmeye karar verdim. İlk önce, yapacağım çalışmayla alakalı bir dilekçe yazdım ve bu dilekçeyi İl Sağlık Müdürlüğü’ne teslim ettim. Dilekçede, yapacağım çalışmanın cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ilgili olduğunu ve seks işçisi kadınların da bu hastalıklar konusunda en fazla risk taşıyan grup olduğunu dile getirmiştım. Yapacağım çalışma tabii ki bu değildi; fakat asıl derdimi kâğıda dökmek, yazdığım dilekçeye verilecek ret kararına kendimin zemin hazırlaması anlamına gelecekti. Fakat sonuç çok fazla değişmedi. Dilekçeyle

İlgili kararın bir sonraki hafta belirleneceğini söylemelerine rağmen, yaklaşık bir ay kadar haber çıkmadı. Süreklilik gösteren bir erteleme bezginliğiyle, en sonunda dilekçemi görüşmek için İl Sağlık Müdürü'yle bir randevu ayarladım. İl Sağlık Müdürü, hastanede böyle bir çalışma yapmamı onaylamadı; çünkü kendisine göre bu kadınlar herhangi bir riski zaten taşıyorlardı. Devlet onları eğitiyor, bilinçlendiriyor ve böylece bu riski daha oluşmadan ortadan kaldırıyor. Eğer böyle bir risk yoksa hastanenin neye hizmet ettiğini kendisine sorduğumda, lafı değiştirerek, bu dilekçeye kati şekilde onay veremeyeceğini yineledi. Biraz daha ısrarcı davranıp, hastanelerde çalışma yapan ve izin konusunda herhangi bir sorun yaşamayan arkadaşlarımı örnek verdim. Fakat çok aleni bir şekilde, benim yaşadığım zorluğun seçtiğim çalışma konusuyla alakalı olduğunu söyledi. Hatta bana “Neden anne ve çocuk sağlığıyla ilgili bir şeyler çalışmıyorsun? Sana hemen hastane de ayarlarız, izin konusunda hiçbir sorun yaşamazsın” diyerek başka bir konu önerme cüretini dahi gösterdi. Ben tutumumdan vazgeçmedim ve bu ancak dilekçemin tartışılması için FMK'ye sevk edilmesine yaradı.

Dilekçeyle ilgili kararı haftada bir toplanan FMK verecekti. FMK'nin yetkilerinden daha önce bahsetmiştim. Bir yetkisini daha belirtmek gerekirse, o da fuhşa dair söz üretme biçimlerinin de komisyonun özelinde vereceği kararlara bağlı olduğu. Bu yüzden de söz üretip üretmeyeceğimin cevabını almak için, her hafta toplantılarının bitiminde FMK'yi telefonla aradım. Her seferinde daha önemli gündemleri tartışmış olduklarını söyleyerek dilekçemin izin kararını erteliyorlardı. Bir ayın sonunda artık telefonun fayda vermeyeceğini düşünüp toplantı sonrası ziyarete gittim. Bu sefer elimde üniversiteden almış olduğum ve rektör yardımcısı imzalı bir dilekçe daha vardı. Dilekçede, açık olarak, yapacağım çalışmanın halihazırdaki çalışmalara bilimsel bir katkı sağlayacak, akademik bir çalışma olacağı yazılıydı. Getirmiş olduğum bu ek dilekçe, nihayet beni daha ciddiye almalarını sağladı ve komisyona sekreterlik yapan kişiyle yeniden durumu konuşma şansını yakaladım. Sonunda önüme bir protokol kondu ve seks işçileriyle ilgili bu araştırmayı yapmak istiyorsam protokolü imzalamam gerektiği söylendi.

Önüme konan kâğıt çok şaşırtıcı maddeler içeriyordu. Eğer protokole evet dersem, İl Sağlık Müdürlüğü araştırmanın içeriğini belirleme hakkına sahip olacaktı. Yapılacak olan mülakatların hepsi belirli kural ve kontrollere bağlanıyordu. Araştırmanın başlangıç ve bitiş tarihlerinin kesin olarak belirli olması ve bu tarihler dışına kati takdirde çıkılmaması şart koşulmuştu. Bunlara ilaveten, belirteceğim araştırma içeriği dışına çıkmanın kesinlikle yasak olduğu yazılıydı. Eğer hastane çalışanlarıyla mülakat yapacaksam, bunun için Sağlık Bakanlığı'ndan da izin almam gerekiyordu. Protokoldeki birçok madde araştırmanın birtakım kurumsal aktörler tarafından sürekli denetleneceğini öngörüyordu. Mesela bir madde, araştırmanın, bir araştırmacı ve İl

Sağlık Müdürlüğü'nden bir yetkili tarafından ortaklaşa yürütülmesini zorunlu kılıyordu. Diğer bir maddeyse, araştırma sürecinde toplanan tüm bilgilerin ve yapılan analizlerin yazılı bir metin olarak basılmadan ya da teze ait bir bölüm haline getirilmeden önce, ilk olarak Sağlık Müdürlüğü'nün ilgili birimine sunulmasını ve bu birim tarafından kontrol edilmesini şart koşuyordu. Eğer birim araştırma kapsamında kurumun kamu sağlığıyla ilgili kaygılarına zarar verecek birtakım verilere ya da analizlere rastlarsa, yapılan çalışmanın herhangi bir şekilde yayımlanmasını yasaklama hakkını kendinde saklı tutuyordu. Başka bir deyişle, bu anlaşma metni, kimin konuşabileceğini ve konuşan kişinin ilgili kurumun çerçevesi içinde ya da dışında ne konuşabileceğini düzenleyen bir mekanizmaydı. Bu yasal metnin kendisi sadece belli konuşma biçimlerini mümkün kılarak aslında sessizliğin yinelenerek garantisini sağlarken, üzerine söz üretilmemiş alanların araştırılmasını ve analizini imkânsız kılıyordu.

Tüm bunlar ışığında savımıza dönecek olursak, fuhşun kendisini devletin sürekli sessizlik ürettiği ve üzerine konuşulmasını belli bir norma bağladığı mahrem bir alan olarak tanımlayabiliriz. Devlet fuhşa dair bilgi ve söz üretimini yasaklarken, aslında aynı zamanda kendi mahremini de kurmuş oluyor ve bu mahrem üzerinden bir iktidar alanı inşa ediyor. Bu alana girebilmenin koşulu olarak da araştırmacının imzasını alırken onu belli bir sessizliğin içinden konuşmaya zorluyor. Başka bir ifadeyle protokole atacağım imzanın kendisi, beni devlet adına konuşmaya koşullarken, aynı anda diğer konuşma biçimlerini marjinal, tehlikeli ve yasadışı olarak tanımlıyor.

Fakat daha önceden de belirttiğim gibi bu protokol halihazırdaki sağlık kurumlarının hepsine dair bilgi üretimini kapsamıyor. Önüne böyle bir protokol konmadan ve zorluk çekmeden izin almayı başarmış araştırmacılar da var. Fakat konu fuhuş olunca, devletin onayı devreye giriyor; çünkü devletin tam da mahremine adım atılmış oluyor. Daha doğrusu fuhuş, devletin cinsel yüzünü temsil ettiği için mahrem olan ve dolayısıyla sessiz kalması gereken bir alan olarak kuruluyor. Bir benzetme yapacak olursak, fuhuş devletin yatak odası olarak düşünülebilir: misafirlerin ziyaretleri sırasında girmemeleri gereken ve içinde bulundurduğu sırları gelen ziyaretçilere ifşa etmeyen özel bir alan. Bu yüzden de seks işçileri görünür olduğunda, dile geldiğinde veya haklarında belirli olanın dışında konuşulunca, cinselliğinin ve mahreminin istismarı üzerinden devletin çıplak bedeniyle karşılaşıyoruz. Devlet ise çıplaklığını üzerine giyindiği protokolle örterek, kendisi ve seks işçileri arasındaki ilişkiyi konuşmanın yollarını görünmez kılıyor.

Sonuç yerine

Bu yazının başından beri anlattığım sessizlik hikâyeleri, yüksek lisans tezimin asıl sorusuna yön verdi. Sessiz olana dil verme çabası, beraberinde bu sessizliğin kimler tarafından ve nasıl üretildiğini, hangi düzenlemeler ve yöntemlerle sürekli kılındığının anlaşılması gerektiğini getirdi. Bu sorulara cevap vermeye çalışmak, fuhşa ve hayat kadınlarına dair konuşul(amay)an dilin sınırlarını çizen iktidar ilişkileri ağına ışık tutmak demek. Cherly Glenn'in dediği gibi, "sessizlik stratejik bir iktidar konumu olarak işleyebilir" (Cherly Glenn, *Unspoken: A Rhetoric.*). Kurumlarda yaşadığım bürokratik "macera", fuhşa dair bilgiyi bir sırra çevirerek, devletin kendi cinsel özel alanını nasıl inşa ettiğini ve bu alanın inşası üzerinden de nasıl bir iktidar kurduğunu gösteriyor. Birtakım bürokratik araçlar yoluyla devlet fuhşa ve hayat kadınlarına dair bilgi erişimini engellerken, aynı zamanda kadınları da kurumsal yollarla ulaşılamayacak konumlara yerleştiriyor. Böylece hayat kadınları hem sessiz hem de görünmez kılınmaya çalışılıyor.

Burada vurgulanması gereken asıl nokta şu ki, devlet fuhuş üzerine konuşmanın imkânını ve fuhşa dair sessizliğin mekanizmalarını resmi imzalar üzerinden oluştururken, kendisine iktidarını gerçekleştirebileceği hem özel hem de mahrem bir alan yaratıyor. Bunu yaparken de kadınları duyulamaz ve görünemez alanlara sürgün ederek, onları kendi seslerinden koparıyor. Bu sürgünün ardında, devletin hayat kadınlarına dair geliştirdiği özel mekânsal düzenlemeler ve kadınların hayatında kendisini belirli bir şiddet örgütlenmesi üzerinden var etme biçimleri yatıyor. Başka bir deyişle bu sessizliği anlamanın yolu, devletin sadece sustuğu alanlara bakmak değil, aynı zamanda mahremine kadınları nasıl yerleştirdiğini, mahremi içersinde onlarla nasıl iktidar ilişkileri kurduğunu ve onların hayatlarına nasıl nüfuz ettiğini de sorgulamaktan geçiyor. Fakat mekân ve şiddet örgütlenmesinin önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu meseleler ayrı yazıların konusu olabilecek nitelikte. O yüzden de bu yazının, sessizliği bir iktidar temsili olarak anlamaya hizmet ettiğini, fuhşa dair sessizliği delmeye dair bir adım olduğunu düşünüyorum, bu sessizliği ortasından yaran Ayşe Tükrükçü ve Saliha Ermez gibi kadınların sesleriyle ortaklaşmanın feminist politika için elzem olduğuna inanıyorum.

KAYNAKLAR

Cherly Glenn. *Unspoken: A Rhetoric of Silence*. Carbondale: Southern Illinois

University Press, 2004.

Nükhet Sirman. “Türkiye’nin Kamusunda Endişe”. *Amargi* (2006): 1, 19 – 21.

---

¹ 2004-2007 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde tamamlamış olduğum yüksek lisans tezimde devletin kayıtlı ve kayıtsız çalışan hayat kadınlarıyla sessizlik, mekân ve şiddet üzerinden kurduğu ilişkilere bakarak, devletin, iktidarını yeniden üretmek için kendine fuhuş üzerinden cinsel kıyılar yarattığını öne sürmüştüm. Bkz. Aslı Zengin. “Sexual Margins: A Study on an Ethnography of “the State” and Women Sex Workers in Istanbul”. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2007.

² Genelev yaşamındaki koşulları araştırırken kayıtsız çalışan kadınların kendilerini kayıtlı çalışan kadınlara göre daha özgür olarak tanımlamaları ilgi çekiciydi. Vesikasız kadınlara göre, kayıtlı seks işçileri devletin kölesi haline getiriliyor, istemedikleri sayıda ve nitelikte müşteriyle beraber olmak zorunda bırakılıyorlar ve devlet onların bedenleri üzerinden sürekli kâr elde ediyor. Dolayısıyla kayıtsız çalışan kadınlar tarafından vurgulanan nokta, vesikalı kadınların müşteri seçme özgürlüğüne ve girdikleri cinsel ilişkiden kazandıkları parayı elde etme hakkına sahip olamamaları. Diğer yandan, kayıtlı çalışan fakat emekli olmuş kadınlarla konuştuğumda, kayıtsız çalışan kadınların kendilerine göre daha tehlikeli koşullarda çalıştıkları, yaşamlarının sürekli tecavüz ve cinayet tehlikesi altında olduğu, bu güvenlik sorunu yüzünden de devletin kanatları altında çalışmayı seçtikleri vurgusu yaygındı. Fakat aynı kadınlar, geneleve girdikten sonra yaşadıkları büyük hayal kırıklığından, kafalarında kurmuş oldukları “devlet baba”nın onları korumadığından, aksine bedenlerini nasıl sömürdüğünden bahsediyorlardı.

³ Yapmış olduğum mülakatlar esnasında, karnelerine el konan kadınların genelde ayakta tedavi gördükleri ve hastaneye yatırılmadıkları söylendi. Fakat ilginç olan, tedavi masraflarının devlet tarafından değil, kadınların kendileri tarafından karşılandığının vurgulanmasıydı. Hastalanan kadınlar müşterileriyle ilişkiye giremiyorlar ve hasta kaldıkları süre boyunca para kazanamıyorlar. Çünkü genelevde çalışan kadınlara kazandıkları para maaş sistemi üzerinden değil, bir günde girilen cinsel ilişki sayısı üzerinden ödeniyor. Bu yüzden de kadınlar hasta oldukları süre boyunca para kazanamadıkları gibi, hastalık masraflarının da yüklenicisi oluyorlar.

⁴ Bu noktada vesikalı ve vesikasız çalışan seks işçilerinin sağlık kontrollerinin farklılığından bahsetmek gerekiyor. İstanbul Deri ve Tenasül Hastalıkları Hastanesi bağlı olduğu sağlık kurumları açısından iki başlık göstermektedir. Vesikalı olarak çalışan kadınlara bakan birim İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü’ne bağlıyken, vesikasız çalışanlarınki İl Sağlık Daire Başkanlığı’nın sorumluluğu altında bulunuyor. Dolayısıyla, vesikalı ya da vesikasız çalışan seks işçileriyle ilgili araştırma yapmak iki kurum özelindeki birbiriyle ilişkisi olmayan inisiyatiflere bağlı.

⁵ Devletin mahremini sadece fuhuştan ibaret saymamak gerekiyor. Bazı arkadaşlarımla yaptığım çalışmalara referansla, devletin ölüm ve askerlik özelinde de benzer sessiz tutumu takındığını söylemek mümkün. Tezinde geylerin askerlikten muaf olmak için geçirdikleri muayene sürecini inceleyen Başaran, bu muayenelere dair bilgi toplamak istediği bazı kurumlarda hep sessizlikle karşılaştı. Daha fazla bilgi için bkz. Oyman Başaran. “Hegemonic Masculinity and Militarized Medical Discourse”. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2007. Yine devletin ürettiği benzer bir sessizliğe, bir lisans dersi için yazılmış ve devletin ölü vatandaşlarıyla kurduğu ilişkiyi inceleyen bir ödevde de rastlamak mümkün. Bu ödev İstanbul Mezarlıklar Müdürlüğü ve Adli Tıp Kurumu’nda çalışan insanlarla mülakat yapmayı esas alıyor, fakat bu kurumsal aktörler araştırmacıları yine sükût içinde karşılıyorlar. Bkz. Seçil Dağtaş, Barış Pekdemir ve Tuğçe Oktay. “Regulating Death: The State and Its Dead Citizens”. SOC 306 Qualitative Research Methods dersi için yazılmış dönem ödevi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2003. Tüm bu örnekler devletin bazı bedenleri ve onlar hakkındaki bilgiyi kendi mülkiyeti ve sırrı haline getirerek, kendi iktidarını nasıl kurduğunu gösteriyor. Başka bir deyişle, devlet bu alanları kendi mahrem alanlarına dönüştürüyor.